

Kiszelovics Ildikó Egyéni Vállalkozó

Iroda: 5000 Szolnok, Szántó krt. 52. II/5

Sz.: 7/2020.

FEGYVERNEK VÁROS

ÉRTÉKVÉDELMI VIZSGÁLAT FEGYVERNEK, TÁNCICS M. ÚT 185. NÉPI LAKÓHÁZ ÉS GYŰJTEMÉNY

Szolnok, 2020. március hó

ALÁÍRÓLAP

Fegyvernek Város, Táncsics M. út 185. népi lakóház és gyűjtemény helyi értékvédelmi vizsgálatához

Készítette:

.....
Kiszelovics Ildikó
Településmérnök, városépítési,
városgazdasági szakmérnök
TT-1-16-0238/2005

TARTALOMJEGYZÉK

- Bevezetés
- Fegyvernek természeti elhelyezkedése
- Fegyvernek története
- Településszerkezet, településszerkezeti fejlődés, a lakóház bemutatásával

- Helyi értékvédelmi vizsgálat a védelem alá helyezendő ingatlanról
  - Helyi érték megnevezése
  - Érték pontos helye
  - Fotó, leírás, ismertetés
  - Védelem fajtája
  - Védetté nyilvánítás javaslata

- Értékek jegyzéke (kataszterben rögzítve)

Bevezetés

A helyi védelem kiterjedhet emberi tevékenység során létrehozott (művi), illetve az emberi tevékenység során hasznosított (természeti) elemekre, amelyek történelmi, kultúrtörténeti vagy esztétikai szempontból a helyi közösség számára jelentőssé váltak, ugyanakkor nem állnak sem műemlékvédelmi, sem természetvédelmi oltalom alatt.

Ezek a fent nevezett értékes, helyi elemek országszerte nagyobb mértékben válnak a településfejlesztés és az intenzív gazdálkodás eszközévé, – egyéb esetekben a nemtörődomség – áldozataivá.

Számbavételük, leírásuk és megőrzésükre vonatkozó javaslatok kidolgozása csökkenti veszélyeztetettségüket, hozzájárulhat pusztulásuk megelőzéséhez.

A helyi értékvédelmi vizsgálati munkarész a helyi védelem alá helyezésről szóló önkormányzati rendelet szakmai megalapozására szolgál.

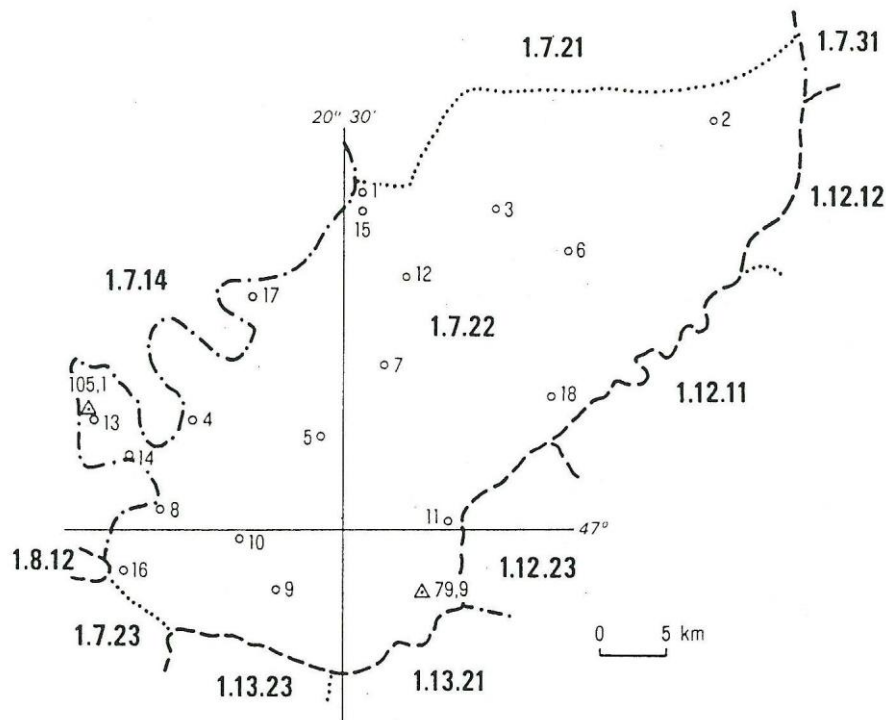
A tervezett helyi védelmek biztosítása az önkormányzat mindenkorai lehetőségének (anyagi, helyi joggyakorlási, stb.) függvénye.

Jelen, helyi értékvédelmi vizsgálat a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 496/2016 (XII.28.) Korm. rendelet alapján készült.

A helyi értékvédelmi vizsgálat Fegyvernek, Táncsics Mihály út 185 sz. alatti népi lakóház és gyűjtemény helyi védelem alá helyezéséhez készült. Fegyvernek Város helyi védelem alatt álló művi értékei Fegyvernek Város 5/2018 (III.26.) sz. településképi rendeletének mellékletében vannak nevesítve.

Fegyvernek természeti elhelyezkedése

Fegyvernek város a Jász – Nagykun Szolnok megye területén elhelyezkedő ún. Szolnok – Túri sík nevű kistájon helyezkedik el.

A település igazgatási területe: 71,48 km²

A kistáj területe: 1700 km².

Magyarország kistáj kataszterében azonosító száma: 1.7.22.

A kistáj települései a következők: **Fegyvernek**, Karcag, Kenderes, Kengyel, Kétpó, Kisújszállás, Kuncsorba, Martfű, Mesterszállás, Mezőhék, Mezőtúr, Örményes, Rákóczi falva, Rákócziújfalva, Szapárfalu (Fegyvernek), Tiszaföldvár, Törökszentmiklós, Túrkeve

Domborzati adatok

A kistáj 80 és 105 m (Király halom) közötti tszf - i magasságú, löszszerű üledékekkel fedett hordalékkúp-síkság. A felszín több mint 50% - a alacsony ármentes síkság, negyede-negyede az enyhén hullámos síkság (a Ny-i részen), ill. az ártéri szintű síkság (peremeken) orográfiai domborzattípusába sorolható. A kistáj képében szórványosan megjelenő, 1-5 m magas, löszös homokkal fedett homokbuckák, a kistáj D-i felében mindenfelé megjelenő, kusza hálózatot alkotó elhagyott folyómedrek, morotvák, valamint a kunhalmok jelentenek némi változatosságot.

Földtani adottságok

A felszínen a pleisztocén végétől 8-10 m vastag, egészen finomszerű folyóvízi üledék rakódott le, amely löszösödött. A felszín legnagyobb részét ez a löszös anyag, lösziszap borítja, hozzá igen jelentős téglagyagkészletek kapcsolódnak.

Nagyobb területeket borít – főként a mélyebb, rossz lefolyású felszíneken – a holocén réti és lápi agyag. A legidősebb képződmény a löszös homokkal fedett futóhomok.

Éghajlat

A kistáj mérsékelt meleg-száraz, de közel fekszik a meleg-száraz éghajlatú területhez, a D-i részek már igen szárazak.

Az évi napfénytartam 1970 és 2010 óra közötti; DNy-i részek élvezik a több napsütést.

Az évi középhőmérséklet É-on 9,9 - 10,0 C⁰, máshol 10,2 - 10,4 C⁰, a vegetációs időszak középhőmérséklete 17,3 - 17,4 C⁰.

Az évi csapadék 510-540 mm, de míg a D-i részeken még az 500 mm-t sem éri el, addig Kenderes térségében kevéssel az 550 mm-t is meghaladja az átlagos évi csapadék.

A vegetációs időszak csapadéka 300 mm körül van. Az ország legszárazabb vidéke az a terület. A téli időszakban 32-34 hótakarós nap várható, az átlagos maximális hóvastagság 15-16 cm.

Az ariditási index 1,30 - 1,38, de a D-i részeken 1,40-1,43.

Az É-ÉK-i, illetve a D-i a leggyakoribb szélirány, az átlagos szélesség 2,5 m/s körül van.

Vízrajz

K felől a Hortobágy-Berettyóra támaszkodik, míg Ny-on kanyargós peremmel néz a Tisza árterére. A Tiszához csak kevés vízfolyás indul. Ilyen az Alcsi - Holt Tiszához folyó Kengyeli-főcsatorna (18 km, 131 km²), Kakat - éri csatorna (45 km, 298 km²). Száraz, gyér lefolyású, erősen vízhiányos terület.

$$LF = 0,5 \text{ l/s.km}^2$$

$$Lt = 3\%$$

$$Vh = 150\text{mm/év}$$

A kistájnak számos tava van. Kisebb részben természetesek (5; 10,7 ha), melyek területe nem számottevő. Még több a különféle célú mesterséges tározó és halastó (17 db, 1600 ha feletti kiterjedéssel). Köztük a karcagi (159 ha), a kenderesi (146 ha) és a kakati (157 ha) tározók is nagyok, de a sóskúti (416 ha) a legtekintélyesebb (Kenderestől É-ra).

A talajvíz mélysége 4-6 m között. Mennyisége sehol sem jelentős. Kémiai jellege Fegyvernektől K-re, Karcag és Kisújszállás között, de elszórtan máshol is, főleg a Hortobágy-Berettyó mellékén nátrium, máshol kalcium - magnézium - hidrokarbonátos. Keménysége Fegyvernek - Kisújszállás - Mezőtúr között meghaladja a 35 nk⁰-ot.

A rétegvíz mennyisége 1 l/s.km² körül van általában, de DNy-on kevesebb. Az artézi kutak száma nagy, mélységük átlaga nem haladja meg a 200 m-t. Vízhozamuk mérsékelt, de nagyobb mélységből nagy vízhozamokat is nyernek.

Minden település közüzemi vízzel ellátott. A felszíni vízkészletek kihasználtsága meghaladta a 80%-ot, míg a felszín alattiaké az alatt volt 1986-ban. A kutak terhelése 50% körüli volt.

Növényzet

A Tiszántúli flórajárásba (Crisicum) tartozó kistáj potenciális erdőtársulásainak a fűz - nyár - éger ligeterdők, a tölgy - kőris - szil ligeterdők, a sziki tölgyesek és a tatárjuharos lösztölgyesek tekinthetők. Gyakoriak a szikes mocsarak, a sós sivatagi társulások, a vakszifoltok, a hernyópázsitos rétek. A lágyszárú fajok között megtalálható a süntök, a farkasfog, a magyar sóballa, stb.

A jelentéktelen kiterjedésű erdőgazdasági területeket fiatal- középkorú, zömében keménylombos erdők borítják.

A mezőgazdasági növénytermesztés fontosabb kultúrái a búza (25-35 q/ha), az őszi árpa (20-35 q/ha), a kukorica (30-50 q/ha) és a cukorrépa (200-500 q/ha).

Talajok

A zömmel löszös üledékeken 9 talajtípus alakult ki. A legnagyobb kiterjedésűek a kedvező mezőgazdasági adottságú alföldi mészlepedékes és a réti csernozjomok.

A talajvízhatás alatti mélyebb fekvésű területek kiterjedt (15%) talajtípusát az agyag, vagy agyagos vályog mechanikai összetételű réti talajok és kisebb kiterjedésben (3%) a fiatalabb, kisebb humusztartalmú réti öntés talajok képviselik.

A szikes talajok mennyisége is számottevő. A mezőgazdaságilag értéktelen réti - szolonyec talajok területi részaránya 9, az igen gyenge termékenységű sztyepesedő réti szolonyecé 8%, a valamivel kedvezőbb termékenységű, általában a VII. talajminőségi kategóriába sorolt szolonyeces réti talajoké pedig 13%.

Sajátos táji adottságok

A kistáj települései zömükben jól megközelíthetőek. A természeti feltételek kedvezőek helyi regionális üdülési igények fogadására. Melegvízre települt fürdőközpontok találhatóak Szolnokon, Martfűn, Mezőtúron, Túrkevén, stb.

Tájtípológiai összegzés

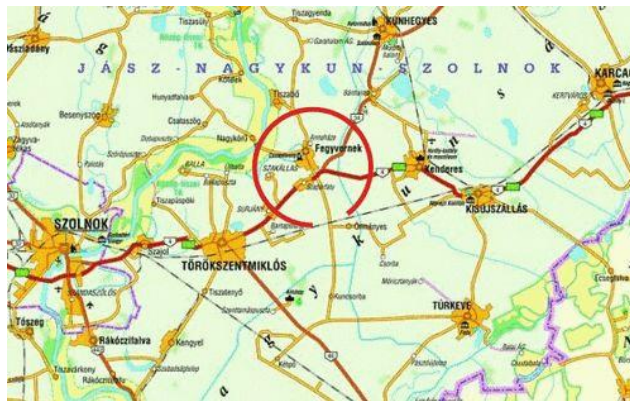
Meleg, száraz, Ny-on igen száraz éghajlat mellett erős vízhiányban szenvedő terület. Három tájtípus fordul elő.

Ény - i harmada magasártéri helyzetű löszös síkság, főleg alföldi jellegű csernozjom talajfeleségekkel.

Rét és legelő csak a szikes laposokban, a lösztölgyes ligeterdő maradványai pedig csak a régi medrek mentén fordulnak elő. Máshol az akác az egyeduralkodó. Igazi kultúrsztyep.

A táj DNy-i fele magasártéri helyzetű, lösztakarós hordalékkúp-síkság. Talajai főleg réti csernozjomok, de annak mélyben sós és szolonyeces változatai is előfordulnak. A hasznosításban szántóföldi jelleg az uralkodó.

Fegyvernek elhelyezkedése

A város közigazgatási területével határos szomszédos települések:

- Északon: Tiszabő
- Északon - északkeleten: Kenderes
- Délen: Örményes
- Nyugaton: Törökszentmiklós
- Északnyugaton: a Tisza folyó és azon túl Nagykőrű

Fegyvernek története

Fegyvernek területe már a bronzkorban is lakott volt, régészeti ásatások során a szapárfalui részen és Szakáll-pusztán találtak erre utaló tárgyakat, a belterületen, pedig vaskori szarmata leletek kerültek elő a föld mélyéről. A nagyközség nevének eredete egészen az Árpád-korig nyúlik vissza. Foglalkozásból alakult helynév, fegyverhordozók faluja volt, akik királyi szolgálónépként éltek. A település nevét 1212-ben említik először írásos emlékek. Az évszázadok során háborúban, tűzvészben többször teljesen elpusztult a település. A település területén az 1700-as évek végén 1800-as évek elején pusztaság volt. Az 1700-as évek végén kezd újra benépesedni, majorsági cselédekkel, dohányosokkal, pásztorokkal. 1845-46-ban Szapáry József gróf és felesége báró Orczy Anna német ajkú lakosokat telepített le Bácsból és Torontál Vármegyéből, s létrehozta az Annaházának, illetve Szapárfalvának nevezett településrészt. Fegyvernek tehát a különböző kultúrák találkozása, azok képviselői azonban remekül megférnek egymás mellett. A település 1871-ben lett nagyközség, fejlődése azóta is töretlen és folyamatos.

Az 1940-es 1950-es évekre kialakuló iparosodásnak és ezzel együtt fejlődő polgárisodásnak véget vetett az államosítás.

Ezek a történelmi tények még ma is rányomják a bélyegüket a település jelenlegi helyzetére és fejlődési irányaira, lehetőségeire.

A település számára mind településtörténeti, mind közigazgatási szempontból jelentős 2013-ban a városi rang elnyerése.

Településszerkezeti fejlődés

A történelem során Fegyvernek többször teljesen megsemmisült, majd az 1800-as évek elején kezdett újra fejlődni. A községben 1846-ban gróf Szapáry Istvánné báró Orczy Anna német ajkú lakosságot telepített, akiknek lakótelkeket osztott.

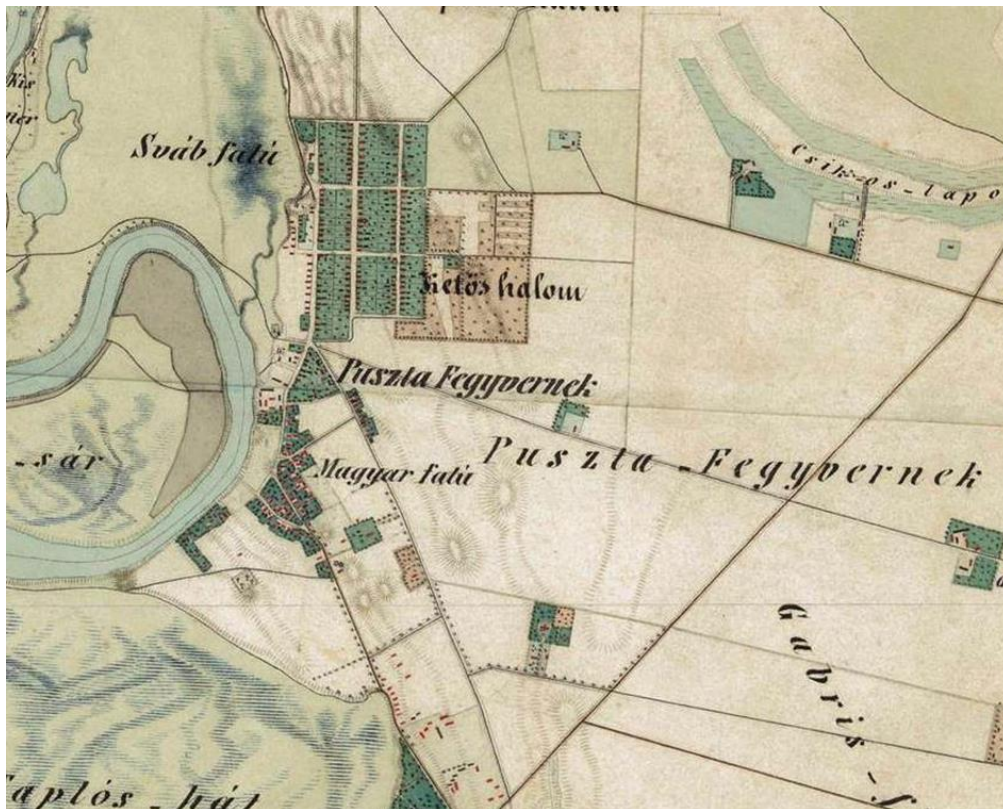

I. katonai felmérés 1782 – 1785 (forrás: www.mapire.eu)

Az általa alapított Annaházán (Sváb falu) szabályozott, mérnöki tervek alapján készült, párhuzamos utcákra felfűzött, azonos méretű telkek voltak, melyeken meghatározásra került a beépítési mód és a mérték is. Ez határozta meg a mai Fegyvernek településszerkezetét, az épületek telken történő elhelyezését is.

Hasonló telekszerkezettel hozta létre gróf Szapáry István Szapárfalut.

A két település között helyezkedett el Közép Fegyvernek, melyre a jellegzetes alföldi, halmazos településszerkezet a jellemző. A telkek alakja és mérete szabálytalan, az épület elhelyezés is szabálytalan. Fentiek miatt ezen településrészen hangulatos zeg – zugok szabályozatlan, kanyargós utcák, a telkeken telekhatárok közelében, de azokkal szöveget bezáróan elhelyezkedő, alacsony házak található. Ez a településszerkezet ma még fellelhető az Árpád, Petőfi és a Vörösmarty utca környékén.

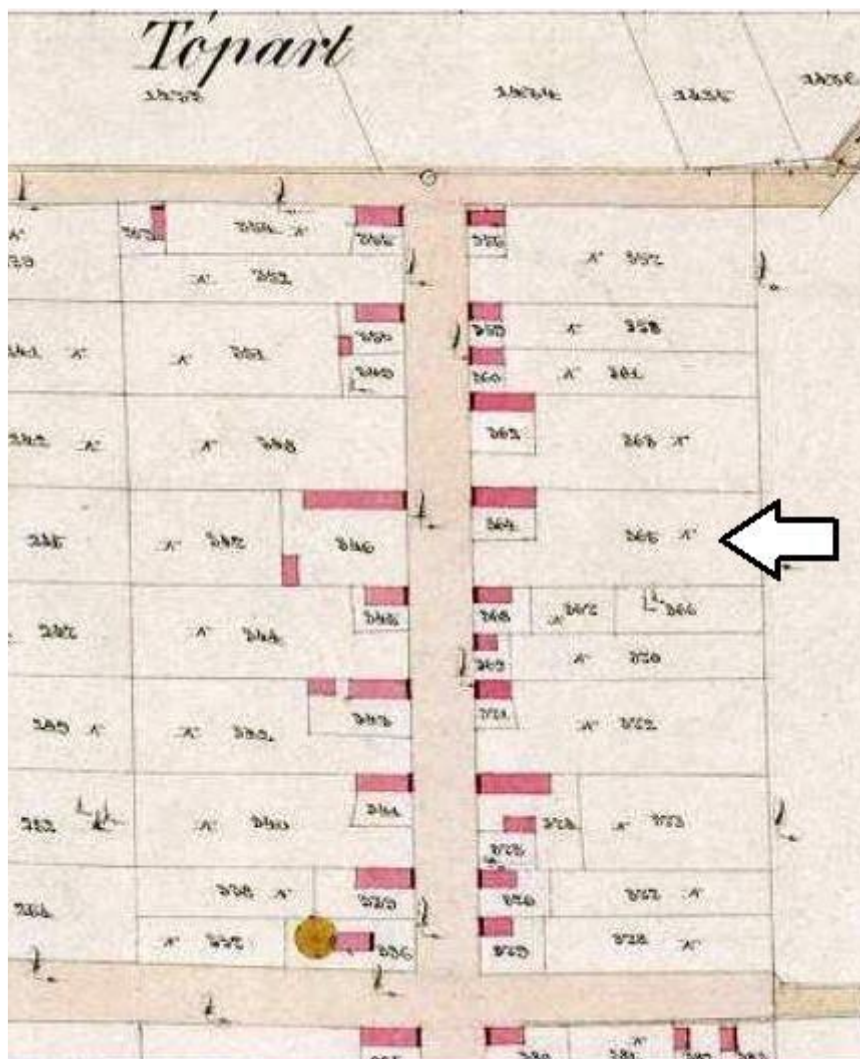

II. katonai felmérés 1819 - 1869 (forrás: www.mapire.eu)

III. katonai felmérés 1869 - 1887 (forrás: www.mapire.eu)

1881. évi kataszteri térképen szerepel a Táncsics Mihály út 185. szám alatti ház

Lakóház bemutatása

1845-46-ban Szapáry József gróf és felesége báró Orczy Anna német ajkú lakosokat telepített le Bácsból és Torontál Vármegyéből, s létrehozta az Annaházának nevezett településrészt. A Svábokkal betelepített rész mérnöki tervek alapján készült szabályos utakból és a párhuzamos valamint arra merőleges utcák által meghatározott tömbön belül azonos méretű telkekből állt. Már ekkor rögzített volt a beépítési mód és a beépítés mértéke is. Ezen településrész tipikus sváb portáinak egyike volt a Táncsics Mihály út 185. sz. alatti ingatlan, melynek épülete követte a sváb hagyományokat. az utcára kéttablakos, tornácos ház helyiségei a hagyományos népi lakóházak elrendezését követve középről nyíló konyha és attól jobbra – balra szobából állt, valamint kívülről megközelíthető kamra és pince is tartozott az épülethez.

Az épületen szerkezeti átalakítás nem történt, viszonylag hűen tükrözi az 1800-as évek utolsó harmadának építészétét.

A vert vályogfalakból épület lakóház eredetileg nádfedeles volt, melyet az 1930-as évek körül palára cseréltek.

A nyílászárók eredetiek, a búboskemence még megmaradt , valamint a földes lakószobák csak visszabontható PVC borítást kaptak.

A lakóház berendezési tárgyai több évtizedes helyi kutatómunka eredményeként fegyverneki háztartásokból származnak, azonban a legtöbb berendezési tárgy az épület tartozéka volt.

Fotók:

Védelem fajtája:

E- 6 helyi művi védelem

Védetté nyilvánítás javaslata:

Fegyvernek, Táncsics Mihály út 185 szám alatti ingatlant a rajta lévő népi lakóházzal és gyűjteménnyel javasoljuk helyi védelem alá helyezni fegyvernek településtörténetéből adódóan, mint a régi sváb népi lakóház egyetlen fennmaradt emlékét.

A lakóház az 1870-es években épült, melyet régi katonai térképek is alátámasztanak. Telepítése, telekszerkezet tükrözi az akkor kiosztásra került lakótelkeket, elrendezése, külső stílusjegyei pedig bemutatják az egykori sváb népi lakóház tipust. A hosszanti lakóház tipikusan tornácos és háromosztatú elrendezésű, melyhez a tornác felől megközelíthető pince is tartozik. A hagyományos vert vályogfalazatú épület nyílászárói még eredetiek, olyan átalakítás az épületen mely megváltoztatta volna jellegét nem volt. Fentiek alapján helyi védelme indokolt.

*HELYI JELENTŐSÉGŰ MŰVI ÉRTÉKEK
ÉRTÉKEK JEGYZÉKE KATASZTERE
NYÍLVÁNTARTÁS KIEGÉSZÍTÉS*

<i>Védendő érték sorszáma:</i>
1.
<i>Megnevezése:</i>
Népi lakóház és gyűjtemény
<i>Védelem típusa:</i>
Helyi védelemre tervezett
<i>Védelmi kategória</i>
É-6

A védendő érték leírása:

az 1870-es években épült tipikus sváb lakóház. A ház elrendezésében, külső megjelenésében is követi az adott kor építészetének stílusjegyeit. Az utcára ablakos, tornácos, vert vályogfalból épült épület.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

**Fegyvernek, Táncsics Mihály út
185.**

Helyrajzi száma:

380/1

Vizsgálat ideje:

2020. március hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó